# Fotografui Ignui Stropui – 130 metų

Jolanta KLIETKUTĖ

**2015 m. sausio 20 d. sukako 130 metų, kai gimė vienas garsiausių pajūrio fotografų Ignas Stropus. Iki šiol žinoma I. Stropaus biografija buvo gana skurdi ir iš dalies klaidinga.**

Pagerbdama fotografo kūrybinį palikimą, daugelį metų archyvuose, muziejuose, privačiose kolekcijose, šeimos albumuose kruopščiai rinkau smulkiausias detales ir bandžiau lipdyti vientisą asmenybės, gyvenimo, veiklos istoriją. Truputėlį praskleisiu laiko šydą ir supažindinsiu skaitytojus su dalele to, kas sukaupta monografijoje.

Taigi, net pradžių pradžia – fotografo gimimo data – mums buvo žinoma netiksli: spaudoje nurodomi 1884 metai. Tačiau bažnytiniai Krikšto metrikai teigia, kad Ignas Stropus gimė 1885 m. sausio 20 d. Plungės valsčiuje (vėliau – Kretingos apskritis, Kartenos valsčius), Pakutuvėnų kaime, Ignaco ir Jacintos Stropų šeimoje. Pakrikštytas tą pačią dieną vikaro kun. Venckaus Kulių bažnyčioje. Šeimoje augo 8 vaikai. Kaimo daraktorius namuose vaikus išmokė lietuviškai skaityti ir rašyti, po to berniukams nuomojo butą Plungėje – leido mokytis kunigaikščių Oginskių parapijinėje mokykloje. Vėliau I.

**Petras Baronas. Medalis Ignui Stropui.**

**Nukelta į 10 psl.**

# Fotografui Ignui Stropui – 130 metų

**Atkelta iš 3 psl.**

Stropus mokėsi Palangos progimnazijoje.

Iki šiol buvo žinoma, kad I. Stropus 1909 m. fotografijos mokėsi Plungėje pas Mendelį Berkovičių, 1910 m. – Kretingoje pas Alfonsą Survilą. Tačiau 1936 m. sezoniniame Palangos kalendoriuje I. Stropaus ateljė reklama teigia: „įsteigta 1908 m.“ Realu, kad čia minima data, kai I. Stropus įkūrė fotografijos paviljoną Kretingoje, tad fotografijos mokytis turėjo anksčiau. Tikėtina, kad Plungėje pas M. Berkovičių mokėsi 1906–1907 m., tačiau A. Survila Kretingoje įsikūrė tik 1911 m., tad Ignui tuo metu jau nebereikėjo mokytis, nebent tobulintis, nes A. Survila fotografo profesijos paslapčių mokėsi pas garsius Rygos fotografus von Egertą ir Geislerį.

1908 m. Kretingos miestelio Rotušės aikštės rytinėje dalyje, Sodo gatvėje esančioje vienuolyno pusėje (šiuo metu tai yra pėsčiųjų takas nuo „Lauros“ parduotuvės iki naujai statomos bibliotekos), I. Stropus atidarė pirmąjį Kretingoje fotopaviljoną „Birutė“. Fotografas pasirinko Kretingos, o ne Plungės miestelį (nors pastarasis buvo arčiau gimtųjų Pakutuvėnų), nes Plungėje tuo metu jau buvo keli fotografai, o Kretingoje šiuo verslu jis užsiėmė pirmasis.

Fotoateljė buvo skoningai įrengta, turėjo kelis fonus. S. Žvirgždas vaizdingai nupasakoja I. Stropaus fotografijos paviljono Kretingoje aplinką: „buvo turtinga dekoracija, kurios šonuose ir apačioje nupiešti grotelių, apkaustų bei kitų geležies dirbinių raštą imituojantys ornamentai, papildyti groteskiniais augalų, figūrų motyvais. Dešiniajame šone tokiu pačiu ornamentu dekoruotas kvadratinis stulpas, į kurį galėjo pasiremti pozuotojas. Ant grindų patiestas pilkos medžiagos gabalas, keletas kėdžių raižytomis kojelėmis bei atramomis.“ Kretingoje I. Stropus dirbo 1908–1914 metais.

I. Stropaus profesionalumą pripažino Kretingos grafas Aleksandras Tiškevičius, užsakydamas padaryti kelias grupines nuotraukas, kuriose grafas įamžintas kartu su giminaičiais bei Kretingos, Darbėnų ir Grūšlaukės dvarų ūkvedžiais. Deja, fotografo darytų Kretingos miestelio vaizdų nepavyko atrasti. Tikriausia kraštovaizdžio bei architektūros fotografija susidomėjo tik gyvendamas Palangoje.

1913 m. rugsėjo 3 d. I. Stropus vedė Ievą Rupeikaitę, su kuria susipažino savo sesers Barboros vestuvėse. Pirmojo pasaulinio karo metu ir po jo, 1914–1921 m., fotografas gyveno užkuriu žmonos tėviškėje Šiemulių kaime. Čia susilaukė trijų vaikų – sūnaus Algirdo ir dukterų dvynukių Mildos ir Genutės. Ūkininkavo, bet tuo pačiu eidavo per kaimus fotografuodamas. Elektros nebuvo, tad turėjo įsirengęs tamsią kamarą: sienoje išpjovė fotoaparato užpakalinės sienelės dydžio angą, į ją įstatydavo fotoaparatą – pasidarydavo kažką panašaus į dienos šviesą naudojantį didintuvą nuotraukų spausdinimui.

1921 m. pavasarį, kai Palanga buvo grąžinta Lietuvai, I. Stropus persikėlė gyventi į pajūrį. Iš Palangos klebono Juozapo Šniukštos išsinuomojo priešais bažnyčią esančio namo (Vytauto g. 75) galą: pirmajame aukšte įsirengė fotopaviljoną, antrajame apsigyveno su šeima. Ankstesniuose straipsniuose rašoma: „iš klebono Ambrozaičio išsinuomojo...“. Deja, Palangoje nebuvo klebono tokia pavarde, tačiau gyveno stalius Pranas Ambrozaitis, iš kurio po didžiojo Palangos gaisro I. Stropus nuomojo dalį namo. Tad ankstesniuose straipsniuose du skirtingi faktai yra suplakti į vieną.

Paviljone įrengė stiklinius sieną bei stogą, vėliau – ir vitriną, kuriuos darė ir iš naudotų nuplautų fotoplokštelių. Fotopaviljone turėjo daug įvairių fonų, pintą krėslą, prabangią kanapą, aukštą staliuką, kitos atributikos, sudarančios gyvenamos patalpos iliuziją.

Kitoje namo dalyje buvo knygynas, priklausęs Butkų Juzei, 1936 m. pastate registruota ir cukrainė „Birutė“, o šalia, per du namus – J. Mickevičiaus knygynas. Vėliau tame pačiame name ir I. Stropus įkūrė knygyną, kuriame prekiavo knygomis, laikraščiais, atvirukais bei rašymo priemonėmis. Gali būti, kad Butkų Juzė, būdamas I. Stropaus giminaitis, turėjo įtakos knygyno atsiradimui prie fotopaviljono.

Vos įsikūręs Palangoje, Ignas iš karto priėmė ir pirmąjį mokinį – Adolfą Daumantą, garsaus Plungės Oginskių dvaro siuvėjo Adolfo Daumanto sūnų. Fotografas turėjo nemažai mokinių: Mildą, Lunę, Kavalčiuką, nuo 1924 m. – Feliciją Ambrazaitytę-Pakutinskienę, kuri vėliau dirbo jo ateljė retušuotoja, 1946–1949 m. savarankiškai dirbo Palangoje, pokario metais – Palangos artelėje. Mokinys Pranas Vaišnoras apie 1929 m. įkūrė ateljė Mažeikiuose, Milašius – Palangoje.

1930 m. I. Stropus išvyko į Plungę, kadangi vaikus leido mokytis į gimnaziją. Įsikūrė savo draugo, dvaro siuvėjo Adolfo Daumanto, name, esančiame šalia parko, Laisvės alėjoje, netoli Laisvės statulos. Prie namo, taip pat kaip ir Palangoje, pasistatė nedidelį fotopaviljoną, įstiklintą fotoplokštelių stiklais. Daumanto namas Plungėje, Laisvės al. 15, tebestovi ir šiandien, jame įsikūrusios Adolfo Daumanto vaikaičių šeimos.

1931 m. kovo 31 dieną Ignas Stropus visą dieną fotografavo Plungėje kilusį gaisrą. 1931 m. Plungėje netoli Stropaus fotoateljė pastatytas bei iškilmingai atidarytas Laisvės paminklas, 1932 m. per Plungę nutiesta geležinkelio linija, statoma Plungės geležinkelio stotis, 1928–1933 m. statoma naujoji bažnyčia ir iškilmingai pašventinama. I. Stropus buvo aktyvus visų šių įvykių įamžintojas. Gaila, kad šių nuotraukų ir kitų I. Stropaus užfiksuotų Plungės miesto vaizdų, pažymėtų fotografo ženklu, neteko atrasti, tačiau išliko nemažai fotografo portretų, darytų Plungės ateljė.

1933 m. pradžioje I. Stropus grįžo į Palangą, tapo žymiausiu fotografu, tarpukariu reklamavusiu pajūrį. Palangos kurorte fotografų pamažu daugėjo, tai matome ir iš I. Stropaus darbų: bendrose pajūrio ar kokių nors renginių fotografijose dažnai matomas ir fotografas su trikoju. Augėjant konkurentų, teko ieškoti būdų patraukti klientus: knygyne buvo parduodami ne tik atvirukai, nuotraukų albumai, bet ir kanceliarinės bei fotoprekės mėgėjams. Fotografas dažnai trumpomis, bet išsamiomis reklaminėmis žinutėmis spaudoje bei poilsiautojams skirtuose leidiniuose pristatydavo savo verslą, pabrėždamas profesionalumą. Pavyzdžiui, 1929 m. reklamoje rašoma: „Atlieku sulig šių dienų technikos reikalavimu visą foto-meno darbą, be to, einu į mišką ir į namus, taip pat priimu apdirbimui foto-mėgėjų nuotraukas. Pas mane galima gauti pirkti visą reikalingą foto mėgėjams medžiagą ir gražių Palangos vaizdų.“ I. Stropus ne vien tik fotografavo, bet ryškino, spaudė, didino ir mėgėjų darbus, darė fotografijas pasams. Šventosios gyventojas Jonas Vindigas prisimena, kad kitų vietos fotografų darytų nuotraukų pasams nepriimdavo dėl prastesnės kokybės. Fotografas yra įamžinęs nemažai kultūros bei meno veikėjų: Antaną Smetoną, Butkų Juzę, Joną Basanavičių, Vincą Krėvę-Mickevičių, Joną Jablonskį, Joną Šliūpą, Kazimierą Prapuolenį, serą Robert Stephenson Smyth Baden-Powell'į, daugybę įvairių renginių, miesto įvykių, švenčių. Privačios šeimos šventės, Krikštynos, Pirmoji Komunija, vestuvės, laidotuvės taip pat neapsieidavo be šio fotografo.

I. Stropaus netenkino tik studijinė fotografija: fotografavo peizažus, architektūrą, įvairius miestelių įvykius, vasaros stovyklas, nedideles įmones ir kt. Labiausiai mėgo dirbti lauke, pajūry. Darbo paviljone studijinės fotografijos nemėgo, tačiau ir čia ieškojo grožio: šviesa, vadinamuoju „rembrantiškuoju“ apšvietimu, siekė išgauti efektingus šešėlius, veido modelia-

**Nukelta į 13 psl.**

**Plungės seminarijos I-ojo kurso mergaitės. 1930 m. birželis.**
*Tomo Petreikio kolekcija*

**Albinas Kijauskas prie Igno ir Ievos Stropų kapo Kaune.**
*Albino Kijausko albumas*

**Ignas Stropus**
*Juozo Šimkaus albumas*

**Nežinoma šeima Stropaus ateljė Kretingoje.**
*Stanislovo Žvirgždo skaitmeninis archyvas*

# Fotografui Ignui Stropui – 130 metų

**Fotografo žmona su vaikais Šiemuliuose.**
*Albino Kijausko albumas*

**Laidotuvės. Plungė 1930–1933 m.**
*Žemaicių dailės muziejus*

**Audra**
*Jolantos Klietkutės kolekcija*

**Tiltas per Babrungą. Plungė, 1932 m.**
*Žemaicių dailės muziejus*

**Plungė po gaisro.**
*Jolantos Klietkutės kolekcija*

**Steponavičių šeima. Iš kairės: Leono žmona, Leonas, motina Ona, Kazimieras, Juozas. Plungė, 1930–1933 m.**
*Aldutės Šeduikienės šeimos albumas*

**Atkelta iš 10 psl.**

vimą, faktūras.

1938 m. gegužės 10 d. I. Stropus visą dieną fotografavo didįjį Palangos gaisrą. Fotografas savo degantį butą, daiktus ir paviljoną paliko gelbėti kaimynams, pasičiupo fotoaparatą, plokštelių ir visą dieną fotografavo degantį miestą. Sūnus Algirdas išsaugojo tėvo darytą nuotrauką: namas sudegęs, gatvėje po gaisro išmėtyti daiktai, matyti apdegusios vitrinos su užrašu „Foto laboratorija“.

Gaisro metu sudegus ateljė, fotografas iš savo retušuotojos (buvusios mokinės) Felicijos tėvo, žinomo Palangos staliaus, medžio meistro Prano Ambrozaičio, išsinuomojo prie Ražės, J. Basanavičiaus g. Nr. 8 (priešais „Jūros“ restoraną), esantį pastatą, jame apsigyveno su šeima, įrengė naują paviljoną bei knygyną. Dabar tai pastatas Nr. 10, esantis šalia kavinės „Monika“, priklauso P. Ambrazaičio palikuonims Pakutinskams.

Pavyko išskirti keturiolika I. Stropaus nuotraukų ženklinimo variantų. Liepojoje I. Pokornago litografijoje fotografas užsakė 6x9 ir 10x16 cm dydžio firmines fotografijų korteles, kurių averse dešinėje pusėje aukso spalva įspaustas įmantriai išraitytas užrašas „I. Stropaus Kretingá“, reverse tamsiai mėlyna spalva pavaizduotas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Kęstučio antrosios žmonos, Lietuvos valdovo Vytauto motinos Birutės portretas bei rusų ir lietuvių kalbomis rašoma: *„Первая литовская / художественная фотографія / „Бирута“ / И•Стропуса/Кретингенъ Ковенск. губ. / Садовая ул. // Pirma lietuviška dailos fotografija / „Birute“ / J•Stropaus / Kretinga∘∘∘Kauno guber. / Sodno ulice. // Негативъ хранится.“; apačioje, dešinėje – spaustuvės pavadinimas: „Лит. I. Покорнаго Либава“*. Ši fotografinė kortelė padeda išsiaiškinti painiavą, kilusią dėl fotografo įmantriai rašomų inicialų: kartais raidę „I“ (Ignas) jis rašė kaip „J“, tad spaudoje buvo pasirodę žinučių apie dar vieną fotografą – Jurgį Stropų. Tai klaida: Palangoje fotografas, pavarde Stropus, buvo tik vienas. Ši fotografinė kortelė aiškiai parodo, kad „И•Стропус“ yra tas pats „J•Stropus“ – abi raidės, tiek „И“, tiek „J“ yra vienoje to paties

**Kunigaikščio siuvėjas Adolfas Daumantas.**
*Žemaicių dailės muziejus*

fotografo kortelėje.

Apytiksliai nuo 1926 m. nuotraukų apatiniame dešiniajame kampe įspaudžiamas 0,9x2 cm reljefinis stačiakampis įspaudas, kurio dešinės pusės viršuje nurodyta vietovė – „PALANGA“, įstrižai iš viršutinio kairiojo kampo į dešinįjį – užrašas „MENO – FOTOGR.“. Kairėje pusėje, apačioje, – fotografo pavardė – „STROPUS“. Šis spaudas tapo pagrindiniu, nes juo buvo žymimi ir visi atvirukai (spausti kaip nuotraukos – kontaktiniu būdu, taip vadinami „real foto“).

1933 m. Šiauliuose, „Putpelės“ draugijos surengtoje kilnojamoje parodoje, I. Stropus dalyvavo net su 42 darbų vientisiausiai ir kruopščiai atrinkta peizažinių fotografijų kolekcija. Iš parodos nuotraukų pavadinimų galima spręsti, kad I. Stropus aktyviai fotografavo Klaipėdoje, Nidoje, Plungėje. Gaila, kad šių nuotraukų atrasti nepavyko.

1924–1939 m. I. Stropus išleido apie 9 Palangos atvirukų rinkinius bei vieną Plungės vaizdų rinkinį. Plungės atvirukų reverse įrašyta: „Atelier J. Stropus & A. Surwillo, Kretyngoj“. Taigi, kažkuriuo metu I. Stropus ir Alfonsas Survila turėjo bendrą ateljė, kartu leido atvirukus. Galbūt šie atvirukai buvo išleisti I. Stropui gyvenant Plungėje 1930–1933 m., kadangi ir A. Survila Kretingoje dirbo taip pat panašiu laikotarpiu – 1922–1938 m. Atvirukus pardavinėjo savo paties knygyne, miestelio knygynuose, spaudos kioske, fotografo vaikai uždarbiaudavo atvirlaiškiais prekiaudami mieste.

Daug I. Stropaus darbų panaudota 1922 m. Petro Rusecko išleistuose atvirukų albumėliuose „Lietuva“. Atvirukus su užfiksuotais Palangos vaizdais 1927 m. leido Palangoje, kaimynystėje

**Plungė**
*Juozo Šimkaus albumas*

**Plungės gaisras**
*Jolantos Klietkutės kolekcija*

įsikūręs J. Mickevičiaus knygynas. 1929 m. I. Stropaus įamžinti apšalusios jūros ledynų vaizdai įėjo į leidėjo Jokūbo Skrinskos „1929 m. Lietuvos didžiųjų šalčių vaizdų albumą“, išleistą Prienuose. Fotografo pavardė niekur neminima, tačiau vaizdai lengvai identifikuojami iš paties Igno leistų darbų. Daugybė jo nuotraukų atspausta reklaminiuose kurorto leidinukuose, nuotraukas fotografas publikavo ir tuometinėje Palangos bei respublikinėje spaudoje, albumuose: 1930 m. „Pamatykime Lietuvą“, „Į Lietuvą Vytauto Didžiojo metais“, 1931 m. „D.L.K. Vytauto jubiliejinių 1930 m. albumas“, 1933 m. „Vytauto Didžiojo mirties 500 metų sukaktuvėms paminėti albumas“ ir kituose.

1940-ųjų metų sovietų okupacija, 1941-ųjų trėmimai, vokiečių okupacija, neramūs pokario metai – poilsiautojų Palangoje beveik nebeliko, tad ir Ignas Stropus su šeima paliko pajūrio kurortą. Spaudoje teigiama, kad 1945 m. Ignas su žmona išvyko į jo gimtuosius Pakutuvėnus, tačiau sūnus Algirdas pasakojo, kad tėvai išvyko į motinos tėviškę, Šiemulių kaimą, nors dažnai lankėsi ir Pakutuvėnuose, kur gyveno jo broliai su šeimomis. Palangoje paliko visus archyvus, kurie ten ir pražuvo. Kaime dar šiek tiek fotografavo: aplinkinių kaimų gyventojai ateidavo fotografuotis į namus.

1956 m. su žmona apsigyveno pas sūnų Kaune, Panemunėje. Ignas Stropus mirė 1959 m. rugpjūčio 13 d. būdamas 74 metų. Palaidotas Panemunės kapinėse.

Ignas Stropus aktyviai dalyvavo visuomenės gyvenime: fotografavo renginius, stovyklas, iškilmes... Neapsiribojo viena vieta: to paties laikotarpio nuotraukų randama Kretingoje, Palangoje, Plungėje, Pakutuvėnuose, Kuliuose, Šiemuliuose. Jo fotografinį palikimą galima dėlioti kaip pajūrio istorijos mozaiką. Tikriausiai nėra gatvelės, tuometinio renginio ar garbaus svečio, kurių jis nebūtų nufotografavęs. I. Stropaus leisti atvirukai keliavo į tolimiausias šalis reklamuodami Lietuvos pajūrį.

Palangos bibliotekoje iki vasario pirmosios savaitės pabaigos parodoje „Šventosios žemės atminties ženklai“ bus eksponuojamas Petro Barono sukurtas fotografo Igno Stropaus medalis.

Šiuo metu baigiama monografija apie pirmuosius pajūrio fotografus – Igną Stropų ir Pauliną Mongirdaitę. Kad monografija išvystų pasaulį, spaustuvės darbams apmokėti reikia surinkti dar 7820 Eur. Jei norite prisidėti prie pajūrio krašto paveldo išsaugojimo – mielai priimsime jūsų aukas:

***Viešoji įstaiga „Šv. Antano dienos centras“, įm. k. 164249830.***

***Sąsk. Nr. LT934010041800012285 DNB banke.***

***Banko kodas 40100. SWIFT kodas: AGBL LT 2X,***

***skiltyje „Mokėjimo paskirtis“ įrašyti „Knygai“.***